

حرمسرای شاهان قاجار چگونه پر از زن می شد

۶ مهر ۱۳۹۴ ساعت ۱۸:۱۲

گروه دیگری از زنان حرمسرا شامل دختران یا زنانی بودند که از طریق جنگ‌ها و یا دزدیده شدن و یا تجارت برده، اسیر و فروخته می شدند و تحت عنوان کنیز در خدمت شاهان قاجار قرار می گرفتند

- در زمان قاجار مردان در گرفتن زنان از نظر تعداد هیچ محدودیتی نداشتند و تعداد زنان به توانایی مالی آنها بستگی داشت، بنابراین شاهان قاجار که از لحاظ مالی از همه دارا تر بودند زنان بیشتری در حرمسرای خود جای می دادند. زنان حرمسرا هم تا حدی بی خبر از همه جا، بخشی از تاریخ قاجار را تحت تاثیر وجودشان قرار دادند. آنها به بهانه‌های مختلف راهی حرمسراها می شدند. عده‌ای از زنان به دلایل سیاسی منتخبین حضور در حرمسرا بودند. ازدواج آقامحمدخان با گل‌بخت خانم دختر یکی از سران قبایل ترکمن برای اتحاد با این قبیله بود. این دست ازدواج‌های مصلحتی در زمان قاجار رواج زیادی داشت. آنها با سران ایل‌ها و طایفه‌ها وصلت می کردند. گاهی این حکام بودند که برای روابط با شاه پیش دستی می کردند، مثلا الله یارخان حاکم عصیانگر سبزواری به خاطر عذرخواهی از شاه، و ابراز پشیمانی، دختر خود را روانه دربار فتحعلی شاه کرد. همچنین محمدشاه با دختر قاسم خان یکی از سران طایفه قاجار که در تاریخ به نام مهدعلیا مشهور است ازدواج کرد. مهد علیا مادر ناصرالدین شاه بود.

زنان حرمسرا یکی از موضوعات ثابت نقل خاطرات از دوران قاجار است. کلنل ماساگوفسکی فرمانده بریگاد قزاق روسیه تزاری در ایران زمان قاجار در کتاب خاطرات خود می نویسد: «حرمسرای ناصرالدین شاه متشکل از چندصد زن می شد که اکثرا از میان منتفذترین طبقات جامعه گرفته شده بود. نه فقط با اعیان و اشراف ایران که در راس امور قرار گرفته و در خود تهران می زیستند بلکه حتی با دور افتاده ترین گوشه و کنار ایران، نزدیکترین وابستگی خویشاوندی داشتند. در زمان ناصرالدین شاه هیچ استان، هیچ شهرستان مهم، هیچ ایل و طایفه، هیچ ملاک با نفوذی نبود که شهره‌ترین زیبا رویان آنها نماینده‌ای در تهران نداشته باشد.»

گروه دیگری از زنان حرمسرا شامل دختران یا زنانی بودند که از طریق جنگ‌ها و یا دزدیده شدن و یا تجارت برده، اسیر و فروخته می شدند و تحت عنوان کنیز در خدمت شاهان قاجار قرار می گرفتند. در دوران آقامحمدخان در قفقاز پانزده هزار دختر به اسارت او در آمدند که تعدادی از آنها روانه‌ای حرمسرای او شدند و بقیه در بازارها به فروش گذارده شدند.

رواج حرمسراهای قجری که نماد برجسته‌ای از هر حاکم ایرانی در آن زمان بود از زمان آقامحمدخان شروع شد. آقامحمدخان اولین پادشاه سلسله قاجاری با اینکه مقطوع‌النسل بود اما برای بستن دهان اطرافیان ابتدا با بیوه برادر خود ازدواج کرد و سپس

زنان زیادی را وارد حرمسرای خود کرد. زنان که هیچ ارزشی از نظر شاه نداشتند اما به حرمسرا آمده بودند تا قدرت و اعتبار او را زیاد کنند.

سلطان احمد میرزا، شاهزاده قاجار و پسر چهل و نهم فتحعلی شاه قاجار در کتاب خود (تاریخ عضدی) از خشونت‌های سخت آقامحمدخان به زنان خود می‌گوید: در دوران سی و هشت ساله فتحعلی شاه زنان زیادی را در حرمسرای خود جمع کرد.

میرزا ابراهیم آشتیانی از رجال دوره قاجار معتقد است: «از بدو ایجاد عالم تا حال، احدی از نسل آدم به کثرت اولاد و احفاد او نبود، و عدت اهل حرمسرای آن حضرت تخمینا پانصد نفر می‌شوند که علی‌الدوام با آنان به عیش مشغول بوده.»

در نوع و انتخاب زنان فتحعلی شاه هم نقل‌های تاریخی وجود دارد. تاج‌الدوله از همسران مشهور او رقاچه‌ای بیش نبود. سنبل خانم از دیگر زنانش از اسرای کرمان بود. اوج امیال فتحعلی شاه با قتل برادرش و تصاحب همسر او نمود می‌کند. مادر محمد علی خان از پسران فتحعلی شاه یک زن گرجی اسیر بود که شاه به علت زیبایی اش او را خریداری می‌کند

حرمسرای قاجاری در زمان محمد شاه رونق کم‌تری دارد. اما ناصرالدین شاه در حکومت پنجاه ساله خود حرمسرای خود را گسترش داد. او از لحاظ تفنن طلبی در گزینش زنان، در راس شاهان قاجار است. ماجراهای زیادی از نوع انتخاب‌های ناصرالدین شاه، وجود دارد که به داستان می‌ماند اما واقعیت این است که بارها اتفاق افتاده بود که شاه به گشت و گذار می‌رفت، در بین راه دختری دیده و می‌پسندید و دختر وارد حرمسرای شاه می‌شد.

امینه اقدس یکی از زنان قدرتمند شاه، در سفر به نواحی کردستان، به عنوان کنیز خریداری شده و بعد از آن به عنوان یکی از زنان قدر حرمسرا شناخته می‌شود. در سفر شاه به مازندران در مسیر دختری به نام فخری مورد پسند شاه قرار می‌گیرد و روانه حرمسرا می‌شود. مادر ظل‌السلطان بزرگترین پسر ناصرالدین شاه دختر آسیابانی بود که شاه در جوانی شیفته او شده بود. ناصرالدین شاه تعدادی از همسرانش را در مهمانی‌های که برای او برگزار می‌شد انتخاب می‌کرد.

مادام کارلاسرنا (جهانگرد ایتالیایی) مهمانی‌ها را این‌چنین توصیف کرده: «برای صاحب‌خانه افتخار بس بزرگی ست که شاه سری نیز به اندرون بزند و در چنین مواقعی زنان بدون حجاب در برابر شاه حاضر می‌شوند و تشریف‌فرمایی وی را با رقص و آواز جشن می‌گیرند.»

زنان در دوره ی قاجار مقید به داشتن حجاب بودند اما با این وجود مجاز نبودند تا با حضور ناصرالدین شاه از او رو بگیرند و در این دیدارها بود که بعضی از آنها به حرمسرا راه پیدا می‌کردند. ناصرالدین شاه به غیر از مراسم‌های بزم و مهمانی در مراسم تعزیه هم به دنبال یافتن دختران برای حرمسرای خود بود. حاجیه خانم علویه کرمانی در سفرنامه خود اطلاعاتی از دربار ناصری می‌دهد،

او می گوید: «امروز به طریق دیروز رفتهم تعزیه. شاه اینجا شب و روز پهلوی زن هایش می نشیند. منزل خاصی ندارد. گاهی این اطاق، گاهی آن اطاق، گاهی پشت زنبوری با زن ها صحبت می کند. دخترهای مردم را تماشا می کند، پول می دهد. مردم بی عار هم دخترها را می آورند نشان می دهند.»

راه دیگر ورود زنان به حرمسرای قاجاری، از طریق زنان حرمسرا بود. بعضی از زنان برای اینکه شاه را فریفته خیرخواهی خود کنند سعی در آشنایی شاه با کنیزان و خدمتکاران خود داشتند. زنان جا افتاده حرم تلاش می کردند که در اطراف خود خدمتکاران زیبا و خوش رو و تربیت شده داشته باشند. مثلا مادر شاهزاده ملک قاسم میرزا جهت جلب رضایت فتحعلی شاه چند نفر از خدمتکاران خود را تقدیم شاه کرد. امینه اقدس همسر ناصرالدین شاه دختران جوانی را که شاه مایل بود هر هفته یکی از آنها را صیغه کند برای وی تدارک می دید

نوع انتخاب زنان بر وضعیتشان در حرمسرا تاثیر می گذاشت. به همین دلیل تفاوتی که در اصل و نسب زنان وجود داشت از عوامل مهم کشمکش های بی پایان حرمسرا بود. زنانی که دارای ریشه خانوادگی سلطنتی بودند از دیگران متمایز می شدند.

از آنجایی که فرصت کافی برای سرکشی به همه زنان حرمسرا به ویژه در عهد فتحعلی شاه و ناصرالدین شاه فراهم نبود محدودیت های خاصی برای تماس با شاه وجود داشت. مراسم سلام در اندرون انجام می شد. زنان حرمسرا براساس القاب و مناصب خود به ترتیب در صف سلام می ایستادند. در این مراسم دو زن حق نشستن داشتند و مابقی موظف بودند تا آخر مراسم سلام سرپا بایستند. همچنین برخورد شاه با زنان بزرگ زاده و معتبر با حفظ احترام کامل بود. سلطان احمد میرزا می گوید: «این زنان روزی یک ساعت حق حضور داشتند و در هنگام مراسم تشریفات در صفی جدا از سایر زنان می ایستادند و در هنگام دیدار و ملاقات شاه با آنان دیگران مطلقا حق حضور و تشریف نداشتند.»

*منابع

زن در دوره ی قاجار ، بشری دلریش

تاریخ عضدی ، سلطان احمد میرزا

خاطرات کلنل کاساکوفسکی

تاریخ اجتماعی واداری دوره قاجاریه

سفرنامه ی حاجیه خانم علویه خانم کرمانی

ادم ها وایین ها در ایران مادام کارلاسرنا

منبع: مشرق

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/31687/شد-میز-ز-چر-چگونه-قاجار-شاهان-حرمسرا>